

De underutvecklade

Det sägs ofta att hjälp från västerlandet till s.k. underutvecklade länder är motiverad av humanitära och egoistiska skäl. Med andra ord dels därför att det är synd om fattiga, hungriga asiater och dels därför att det kommunistiska inflytandet i världen måste motverkas och de underutvecklade länderna förvandlas till välanpassade demokratier.

Ibland påträffas personer som inte övertygats av dessa argument. Den som slår an den humanitära strängen kan mötas av t.ex. följande raffinerade argumentering: Hjälpens innebär sannolikt att vi bidrar till införandet av den västerländska maskinkulturens konkurrensatmosfär, jäkt och parkeringsbekymmer bland naturbarn, som visserligen är maskätna och syfilissmittade men som ändå, vad vet vi, kanske trivs bättre med livet än den neurotiserade västerlänningen. Det humana är att inta en avvaktande position.

Invändningen skall inte bemötas här — det skall bara konstateras att den är utomordentligt intressant. Den är ju inte bara ett argument mot hjälp till underutvecklade länder utan också mot alla former av socialvård i industrialiserade områden. Varför skall gamla och sjuka vårdas? Sjukdomen, åldrandet och den annalkande döden kanske ger livet ett av oss inte annat värdefullt innehåll. Den utblottade som i Sverige hjälps över existensminimum kanske samtidigt lider en betydande psykisk förlust. Vad vet vi? Även här bör vi tydligen enligt denna argumentering inta en avvaktande position.

Att det ligger mycket i det egoistiska motivet kan nog däremot inte förnekas av någon. Den som vägrar att bli gripen av detta motiv måste föreställa sig att de underutvecklade länderna skulle utnyttja en förbättrad ekonomisk position till att kasta sig över och exploatera västerlandet eller, om krafterna inte räcker till, i varje fall bedriva ett allmänt störande ofog genom att nationalisera kanaler etc. — och detta trots att de fått hjälp från västerlandet. Det är väl inte helt otänkbart. Men

sannolikheten för ett gott samarbete mellan västerlandet och de underutvecklade staterna måste ändå bli bra mycket större om hjälpen kommer från västerlandet än om den kommer från Sovjet. Den som lämnar hjälp får också ett visst inflytande på utvecklingen. Problemet är alltså storpolitiskt: skall Sovjet eller västerlandet leda världen?

Västerlänningen måste tydligen dra slutsatsen att de underutvecklade länderna skall ha hjälp — västerländsk hjälp. Frågan blir då vilka problem som är typiska för de underutvecklade områdena.

En väsentlig sida av saken finner sin illustration i »fattigdomscirklarna». Fattigdomens resultat är stagnation — stagnationens resultat fattigdom. Eller mer mångordigt uttryckt: låg inkomstnivå betyder låg sparförmåga, som resulterar i kapitalbrist, varav följer låg produktivitet — och låg inkomstnivå. Den låga inkomstnivån betyder för det andra att köpkraften är obetydlig, vilket ofta kan innebära att det saknas incitament till investeringar, varför produktiviteten blir låg — liksom också inkomstnivån.

Det är lätt att drabbas av en svårartad pessimism vid anblicken av dessa cirklar. Det är svårt att begripa hur dynamiska element skall kunna införas i förloppet och rubba cirklarna. Folkökningen, på många håll explosionsartad, komplicerar problemet ytterligare. En eventuell produktionsökning tenderar, som fader Malthus lärde, att sugas upp av en folkökning. Stegrad total produktion betyder inte bättre levnadsvillkor utan att fler överlever i samma svält och umbäranden. De medicinska framstegen har ironiskt nog dragit sitt strå till stacken. Genom några enkla handgrepp har man på många håll kunnat sänka dödlighetstalen, varigenom misären kvantitativt sett mycket riktigt ökat.

De höga födelsetalen är det nämligen betydligt svårare att besegra. Propaganda för barnbegränsning kommer håren att resa sig på varje rättrogen katolik och kommunist. På grund av det katolska motståndet är ämnet barnbegränsning i det närmaste tabu i de internationella organens diskussioner. Den katolska kyrkan tycks dock i någon mån vara på glid: genom att inte avvisa den s.k. rytmmetoden (»säkra» perioder) kan det sägas att katolikerna i princip accepterat familjeplanering. Även kommunisterna, i varje fall de kinesiska, förefaller glida över till en mera realistisk uppfattning. Världens befolkningsproblem kan emellertid ännu inte behandlas på ett någorlunda vettigt sätt. Många FN-delegater har fortfarande anledning att känna sig svårt pikade av den befolkningsexpert som påpekade att »Gud gav människan både sexualorgan och intelligens. Den senare bör användas minst lika ofta som de förra.»

Ett land som Sverige har genomgått en »industriell revolution». Innebörden av detta kan uttryckas på olika sätt. Viktigt är att konstatera att industrialiserade länder investerar netto något sådant som tio procent av nationalinkomsten mot kanske fem procent i underut-

vecklade länder. Under den industriella revolutionen har ett sparande kommit till stånd som så småningom höjt nettoinvesteringsskivoten till tio procent.

Möjligheterna att åstadkomma ett motsvarande sparande i de underutvecklade staterna kan synas förskräckande små. Den ändrade sinnesförfattning som spelade stor roll i västerlandet under 1800-talets industrialisering, den positiva attityden till sparande och företagsamhet, saknas i stort sett i de fattiga länderna. På många håll vill man skapa ett välfärdssamhälle av västerländsk typ, och detta över en natt. Därför vill man inte acceptera en stor och kanske växande grupp av företagare som skapar sig rikedomar. Men det är tydligt att vinsternas andel av nationalinkomsten måste öka, antingen de uppbärs av enskilda eller av staten. Och de växande vinsterna måste användas till investeringar, på samma sätt som i Västerlandet.

Låt oss tro att västerlandet kan göra något mer än hittills för att få till stånd ökad kapitalbildning och barnbegränsning i de underutvecklade länderna. Motståndet mot familjeplanering måste definitivt brytas så att problemen kan diskuteras på ett fördomsfritt sätt i de internationella organen och ett realistiskt handlingsprogram uppläggas. Att som hittills skicka ut hälsovårdsexpeditioner är inte bara meningslöst, det kan ofta förefalla grymt. Försöken att förbättra folkbildningen bör intensifieras; det skulle underlätta familjeplaneringen och ha gynnsamma verkningar i andra avseenden. Vidare bör, som Gunnar Myrdal nyligen framhållit, förutsättningarna för att skapa en funktionsduglig internationell kapitalmarknad undersökas, och de industrialiserade länderna tillämpa mindre »kortsiktigt själviska principer» i sin handel med de underutvecklade områdena.

De kapitalbidrag som kan ges måste antagligen förbli obetydliga i relation till behoven. I bästa fall kanske en så småningom förändrad miljö kan driva fram ett ökat sparande inom de underutvecklade länderna samt fallande födelsetal. Men det är inte lätt att vara optimist.

Självprovningens stund

Enligt nationalinkomststatistiken har den totala produktionen av varor och tjänster i Sverige, bruttonationalprodukten, under efterkrigstiden stigit med mellan tre och fyra procent per år räknat i fasta priser, med 3,7 procent om man vill uttrycka det riktigt exakt. Nationalinkomstberäkningarna levererar en stor del av materialet till den ekonomiskpolitiska debatten, till föredrag och artiklar, i t.ex. denna värderade tidskrift. Det är brukligt att i dessa sammanhang anlägga ett värdigt ansiktsuttryck, som om man visste vad man pratade om.

Men det är också brukligt bland ekonomerna att en gång om året försätta sig i ett tillstånd av självprovning och avslöja för allt folket hur skumt det hela egentligen är. Därefter kan man liksom den nyss biktade med gott samvete återgå till syndandet, till det hämningslösa utnyttjandet av godtyckliga siffror.

Vad är det då för fel med nationalinkomstberäkningarna? Den ekonomiska sidan, som sannerligen själv hör till de lättsinniga, skall emellertid i huvudsak referera en bikt av professor Erik Lundberg (IVA 1956: 7), som har klart för sig i detalj hur illa vi i vardagslag bär oss

åt. Lundberg skiljer mellan tre huvudtyper av felkällor. Först då avgränsningsproblemen. Nationalinkomststatistiken omfattar i stort sett bara värdet av de varor och tjänster som köps och säljs på marknaden, varför t.ex. husmödrarnas arbete i hemmen inte räknas in. Det betyder att en del av den vackra stegringen i nationalinkomsten över en längre period måste vara skenbar, eftersom den sammanhänger med en överföring av arbetsprestationer från hemmen till marknaden.

Ett typiskt drag i utvecklingen har ju varit att hemarbete överförs till företagssektorn och sålunda kommer att inkluderas i nationalinkomsten. Ett exempel på det är konsumenternas övergång från inköp av mjöl till bröd. Detta förhållande bör hållas i minnet t.ex. vid de djärva försöken att jämföra levnadsstandarden i industrialiserade och underutvecklade länder. I de senare spelar naturhushållningen mycket stor roll, vilket tenderar att ge låga beräkningsresultat. Man får ingen riktig bild av den »verkliga» skillnaden i nationalinkomst mellan länderna.

Det är för det andra förtvivlat svårt att skilja på brutto och netto. Vad skall räknas som produktionsresultat och vad som kostnad? Det är t.ex. enligt Lundberg osäkert om de omfattande och växande transporttjänsterna i de mer utvecklade länderna med deras stora sovstäder verkligen skall räknas som ett tillskott till levnadsstandarden. Det vore kanske rimligare att betrakta en del av dem som avdragsposter.

OEEC, som vid ett tillfälle föresatt sig att jämföra levnadsstandarden i USA och några europeiska länder, råkade på ett lustigt problem. I t.ex. England inräknas radions tjänster i nationalinkomsten. I USA däremot, där radioprogrammen i huvudsak är reklamfinansierade, blir radioprogrammen en kostnadspost i företagets kalkyler och kommer därför inte med i nationalinkomsten.

Besvärligast är dock, för det tredje, värderingsproblemet. Om vi mäter t.ex. några olika vägsträckor vid olika tidpunkter behöver vi i allmänhet inte bekymra oss om måttstockens kvalitet. Den är så att säga utifrån given och oföränderlig. Samhällets produktionsresultat mäts däremot i priser, som har en tendens att irra omkring lite vårdslöst och för det andra ofta är godtyckligt satta av myndigheterna. Vi kan inte vara övertygade om att priserna visar hur samhällets invånare värderar och bedömer de olika varornas relativa värden.

Svårigheten kan illustreras med de s.k. överföringsvinsterna. En stor del av nationalinkomststegringen består ju i en överföring av arbetskraft och andra produktionsresurser från jordbruket till stadsnäringarna. På grund av de rådande prisrelationerna har man fått ett högre värde per insatt produktionsenhet i industrin och handeln än i jordbruket. Priserna är emellertid i många fall godtyckligt satta i den meningen att de inte återspeglar marknadens värderingar. Om, som t.ex. under senare år, priserna på jordbrukets produkter höjs i förhållande till priserna på andra varor måste tydligen överföringsvinsterna bli mindre liksom stegringen i nationalinkomsten. Det är skumt.

Härmed anses 1957 års bikt fullgjord.

